https://doi.org/10.7592/MT2026.95.onne

Urmas Sutrop 70

Urmas Sutrop Eesti Kirjandusmuuseumi direktorikanditaatide väitlusel 10. mail 2020.

Alar Madissoni foto.

7. juunil 1956 Tallinnas sündinud Urmas Sutrop on mitmekülgne kultuuri- ja keelehoidja. Ta tunneb süvitsi bibliograafilisi haruldasi väljaandeid, mis on ühtaegu nii privileeg kui ka kohustus. Olles õppinud bioloogiat ja uurinud lähemalt taimi, spetsialiseerus ta ümber eksperimentaalsele ja etnolingvistikale ning pälvis filosoofiadoktori kraadi Konstanzi Ülikoolist. Teema „Tajude vastuvõtt, tüpoloogia, ajalugu ja kognitiivsus eesti keeles“ oli ainulaadne. Selle huvides tehti katseid ja uuriti põhjalikult nt värvide nimetusi ja nende tajumise erijooni. Tema edasine suund oli etnolingvistika väljatöötamine ja rakendamine Eestis, samuti katsed ühendada antropoloogiat, lingvistikat ja folkloristikat.

Ta algatas ka viipekeele uurimise ja juurutamise Eesti ühiskonda ning seisis järjekindlalt keele väärtustamise eest ja rahvaluulele väärika positsiooni saamise eest teadusmaastikul. Lisaks on ta olnud mitmete teadusajakirjade peatoimetaja ning osalenud aktiivselt keele- ja teaduspoliitikas.

Ta on töötanud alates 2006. aastast Tartu Ülikoolis eesti ja üldkeeleteaduse instituudis antropoloogilise ja etnolingvistika professorina. 2000–2015 oli ta Eesti Keele Instituudi ning 2015–2020 Eesti Kirjandusmuuseumi direktor. 1. märtsist 2021 on ta Tartu Ülikooli humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna emeriitprofessor.

Urmas Sutropi panuse Eesti kultuurilukku muudab eriliseks tema erakordne armastus raamatute vastu ning sügav soov vahendada oma haruldasi leide ka laiemale kultuurihuviliste lugejate ringile. Seda kirge iseloomustab hästi üks tema viimaseid avastusi – hiljuti Saksa arhiivist päevavalgele tulnud Kristjan Jaak Petersoni luuletusega tilluke raamat avab uusi vaateid meie kirjandusloo varasematele kihtidele (vt https://kultuur.postimees.ee/8432964/haruldus-saksa-arhiivist-tuli-paevavalgele-kristjan-jaak-petersoni-tilluke-raamat).

Suurprojektidest tasub nimetada tema panust „Eesti kohanimeraamatu“ (1112 lk) puhul, mis samuti ühendab keeleteaduse erinevaid vaateid ja rahvalikud lood, aga ka tõlked keeleteooriate kohta, vaated Eestis elanud ja töötanud baltisaksa vaimuhiiglaste ja nende panuse kohta. Tõstan esile kuulsat Edward Sapiri teooria tõlget, mida ta toimetas. Selle teosega muutus oluline osa keeleteaduse 20. sajandi kesksest teooriast igale eestlasele kättesaadavaks.

Nimetagem veel valikuid ilukirjandusest (Kreutzwald, Kristjan Jaak Peterson jt), ka rahvaluulest, millest ta on toonud lugejani tekste sajandite sügavusest või loonud teosele peadpööritava uue vaatenurga (Lumivalguke). Vaevalt aduksime ilma Sutropi käsitlusteta, kui kirevad on ühe loo lahendamise võimalused.

Urmas Sutropi teadusorganisatsiooniline ja -administratiivne tegevus on olnud ulatuslik ning mitmekesine, hõlmates nii toimetustööd, riiklike programmide kujundamist kui ka osalemist arvukates nõukogudes ja komisjonides. Ta on olnud pikaajaliselt seotud mitmete oluliste teadusväljaannetega: alates 2003. aastast on ta humanitaar- ja sotsiaalteaduste ajakirja Trames peatoimetaja, samuti kuulus ta aastatel 2009–2020 ajakirja Eesti ja Soome-ugri Keeleteaduse Ajakirja peatoimetajate hulka ning on jätkuvalt toimetuskolleegiumide liige ajakirjas Mäetagused, Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamatus ja Emakeele Seltsi aastaraamatus.

Lisaks kirjastus- ja toimetustegevusele on Sutrop etendanud olulist rolli Eesti teadus- ja keelepoliitika kujundamisel. Ta on olnud Eesti keelenõukogu ja teadusinstituutide nõukogu liige, osalenud Eesti viipekeele ühiskomisjonis ning kuulunud keeleseaduse töörühma. Tema juhtimisel valmistati ette mitmeid olulisi riiklikke programme, sealhulgas „Eesti keel ja rahvuslik mälu (2004–2008)“ ning „Eesti keele keeletehnoloogiline tugi (2006–2010)“, kus ta tegutses ettevalmistavate komisjonide esimehena.

Sutropi tegevus ulatub ka rahvusvahelisele tasandile: ta on kuulunud Euroopa Teadusfondi programmi „The Origin of Man, Language and Languages“ eksperdirühma ning osalenud Euroopa Liidu PHARE keelekoolitusprogrammi juhtkomitees. Samuti on ta olnud Eesti Teadusfondi paneeliliige ning Eesti Keele Sihtasutuse nõukogu esimees.

Sutrop on Valgetähe IV klassi teenetemärgi (2006), B. G. Forseliuse Seltsi medali „Wastne Testament 1686“ (2001) ja Kaitseministeeriumi 2. klassi hõbe-rinnamärgi (2012) kavaler.

Tema panus hõlmab ka erinevaid töörühmi ja komisjone, mis tegelevad keele, kultuuripärandi ja teadusarenduse strateegiliste küsimustega, sealhulgas lõunaeesti keele õigusliku staatuse selgitamise, Eesti kultuuripärandi hoidmise strateegia kujundamise ning riiklike teadus- ja arendusprogrammide põhimõtete väljatöötamisega.

Mare Kõiva
mare.koiva@folklore.ee